

Türkiye’de Çocuk Bakıcılarının Ebeveynle İlişkisellik Ekseninde Şekillenen Bakım Emegi Deneyimleri

Labor Experiences of Childcare Givers in Türkiye on the Axis of Relation to Parents

Kezban Çelik¹, Fatma Umut Beşpınar², Ecem Erten³

¹(Prof. Dr.), TED Üniversitesi (TEDÜ), Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

²(Prof. Dr.), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

³ TED Üniversitesi (TEDÜ), Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZ

Küresel bakım krizi süreçlerine paralel olarak, Türkiye’de de çocuk bakımında kurumsal hizmet sunumu oldukça sınırlıdır. Bu nedenle özellikle erken çocukluk döneminde bakım, yoğun olarak “aile-özel alan”da gerçekleşmekte, çocuk bakımı anne başta olmak üzere, anneanne, babaanne gibi ailedeki kadınlar tarafından sağlanmaktadır. Annenin işgücüne katılımına bağlı olarak, ailenin, çocuk bakım konusunda dışarıdan hizmet/destek alması söz konusu olduğunda, ücretli bakım yine bir başka kadın tarafından yaygın olarak enformel yollarla sunulmaktadır. Nitel araştırmaya dayanan bu çalışma, yaptığı işten ücret alan ve tam zamanlı bir iş olarak çocuk bakıcılığı yapan yerli işgücüne odaklanmaktadır. Çalışma kapsamında İstanbul ve Ankara illerinde yaşayan 21 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bakıcı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmanın amacı, çocuk bakıcılığı deneyim ve pratiklerini anlamak ve bu deneyim ve pratiklerin ebeveyn pratikleri ile ilişkiselliğini incelemektir. Çalışmanın temel bulgusu kurumsal bakım hizmetlerinin ve bakım emeğine ilişkin yasal düzenlemelerin yetersiz olması nedeniyle, ev ortamında, aile ilişkilerinin içinde gerçekleşen ve sevgi, şefkat gibi duygusal beklentileri de içeren bakım emeğinin, bakıcıyı hizmet sunduğu aile için vazgeçilmez kıldığı ama aynı zamanda düşük ücret, güvencesizlik gibi nedenlerle güçsüz ve kırılğan bir konuma getirdiğidir.

ABSTRACT

In parallel with the global care crisis, the institutional provision of childcare services in Türkiye is very limited. Therefore, childcare takes place predominantly in the private sphere of family especially in early childhood, with childcare being provided by the women in the family such as mothers and grandmothers. Depending on the mother’s participation in the workforce, another woman is paid informally to provide childcare when services and support for childcare is outsourced. This study focuses on the paid domestic workforce of full-time babysitters based on qualitative research. The study conducts within its scope in-depth interviews with 21 caregivers who are Turkish citizens with the aims of understanding childcare experiences and practices and examining the relationship these experiences and practices have with parental practices. The main finding shows that childcare work that takes place in the home environment within family relationships and that includes emotional expectations such as love and compassion makes the caregiver indispensable for the family they serve while simultaneously leading to caregivers being vulnerable to low wages and job insecurity due to the inadequacy of institutional childcare services and legal regulations regarding childcare work.

Anahtar Kelimeler: Çocuk bakıcısı, Bakım emeği pratikleri, Bakım emeğinin anlamı, Bakıcı-çocuk-ebeveyn ilişki pratikleri, Ebeveynlere ilişkin düşünce ve algılar

Keywords: Caregiver, Childcare work, Caregiver-child-parent relationship, Childcare practices, Parents’ perceptions of childcare

EXTENDED ABSTRACT

In parallel with the global care crisis, the institutional provision of childcare services in Türkiye is very limited. Therefore, childcare takes place predominantly in the private family area especially in early childhood, with childcare being provided by the women in the family such as mothers and grandmothers. Depending on the mother’s participation in the workforce, another woman is paid informally to provide childcare when services/support for child care is to be outsourced. This study focuses on the domestic workforce that is paid as full-time babysitters based on qualitative research. The study conducts within its scope in-depth interviews with 21 childcare givers who are Turkish citizens with the aims of understanding childcare experiences and

Corresponding Author: Kezban Çelik **E-mail:** kezban.celik@tedu.edu.tr

Submitted: 07.04.2023 • **Revision Requested:** 26.05.2023 • **Last Revision Received:** 16.06.2023 • **Accepted:** 19.06.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

practices and examining the relationship these experiences and practices have with parents’ practices. The main finding is that childcare work that takes place in the home environment within family relationships and that includes emotional expectations such as love and compassion makes the caregiver indispensable to the family they serve while simultaneously leads to caregivers being vulnerable to low wages and job insecurity due to the inadequacy of institutional childcare services and legal regulations regarding childcare work. Caregivers see the care they provide and therefore themselves as valuable to the child and family. However, they position themselves as safe and valuable or vulnerable and disposable in their relationships with the family based on (a) the job description and employer’s expectations, (b) experiencing autonomy and control when providing childcare, and (c) the parent’s views on parenting. This relationship is mostly limited to a few years due to childcare only being provided in the preschool period, during which time caregivers also develop some strategies such as presenting themselves as an experienced teammate to the parents and winning the child over to strengthen their position in the family.

The study used the snowball sampling method to reach out to caregivers. All interviews with the women were recorded with their permission. Two separate researchers read all the interviews, after which a thematic analysis method was used to extract the themes, sub-themes, and codes from the data. The women were asked why they had taken the position, how they viewed it, what they did daily, what their own parenting experiences are, how they felt about the child’s parenting, and how they felt about their role as a caregiver. Like many other developing countries, Türkiye has a lower percentage of its female population in the workforce compared to that of developed nations. Increasing the number of women who are employed is a top priority for governments due to the direct correlation between women’s economic success with the prevention of poverty and the attainment of gender parity. However, attention from the public at large and from childcare facilities in particular is required to reach this objective. Promoting gender equality and decreasing the likelihood that educational differences between children will endure for future generations require early childhood care and education programs to be widely available. These policies aid in societal and economic growth by encouraging dual-income families to combat poverty (İkcaracan, 2014; Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2012).

The study attempts to examine childcare behaviors in the context of the caregiver-parent relationship and largely comprises the relevant literature. In the literature review section, the insufficiency of institutional care services in Türkiye is explored historically. The first section briefly mentions Dowling’s (2021) care crisis thesis under the heading of Global Care Crisis. Discussions on the inadequacy of institutionalized childcare, one of the most significant hurdles to women’s engagement in working life, are included under the subheading of Women’s Limited Participation in the Labor Force and the Inadequacy of Institutional Care Services in Türkiye. The subheading Non-Institutionalized Child Care in Türkiye then examines the specific elements of the childcare sector, and finally the subheading The Meaning of Care and Caregiver-Parent Relationships presents the literature on this subject. The second section follows the discussions in the literature and focuses on the study’s procedures, data gathering methods, and data analysis processes. Based on qualitative data, the third section presents findings on the role of the caregiver in child-rearing practices and the meaning of childcare work, their experiences of autonomy and control during childcare, and their position in family relations based on their perceptions and observations about parents and the parent-child relationship. The study finishes with a conclusion that highlights several key findings.

Caregivers often develop a worker-employer relationship with the children of middle- and upper-class families. Families in the middle and upper classes place a high priority on their children’s happiness. This means that caregivers are effectively trusted with the family’s most-valued members by being allowed to babysit. This task requires the parents to evaluate the child’s core characteristics and how they choose to live their lives. A person who wants to do childcare needs to be a reliable, respectable, kind, hardworking, resourceful, industrious, and morally upstanding woman. Such a focus on an individual’s character facilitates entry into the field and informal support networks. People in the care sector, especially those working with children, sometimes feel they are bartering/selling their traits, methods, and emotions rather than their labor. Caregiving is not only a profession but also a social and personal exchange between two people, with studies from Bora (2012), Anderson (2000), and Kalaycıoğlu-Tılıç Rittersberger (1997) being just a few of the ones that support this theory. The current study’s results show providing childcare to be a demanding task that is tough to keep under control. Caregivers’ perceptions of their own agency and control in the workplace and in their personal relationships are profoundly influenced by the standards set by the parents of the children in their care. The job description and expectations the parents provide, as well as caregiver’s sense of self and their relationships with child and his/her parents, have a significant impact on the caregiver’s ability to make meaning of and feel included in their work. The stories the caregivers told often centered on the children in their care. In these accounts, some caregivers portrayed the parent, especially the mother, as a teammate, while others insisted that they make every effort to be a good caregiver regardless of the parents’ attitudes or involvement. The caregivers believe their work is socially relevant and vital, but they perceive themselves as temporary because the parents will always have the last word, and their bond is just temporary. The insufficiencies in the legislative restrictions on caregiving is also found to be able to contribute to a sense of uneasiness and indispensableness.

Türkiye’de Çocuk Bakıcılarının Ebeveynle İlişkisellik Ekseninde Şekillenen Bakım Emeği Deneyimleri

Aile içi ilişkileri, özellikle ebeveyn-çocuk ilişkilerini, incelemek aile dinamikleri ve pratiklerini anlamak için önemlidir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin hem ebeveyn hem de çocuk için etkileri literatürde vurgulanmaktadır. Ebeveynlik deneyimi kadının ve erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yeni bir kimlik ve deneyim kazanmasına yol açmaktadır. Çocuk için ise, ebeveyn-çocuk ilişkisinin hem erken çocukluk dönemi hem de yaşam boyu etkileri açısından belirleyici olması nedeniyle önemi literatürde vurgulanmaktadır. Ebeveynlik üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla anne-babaya odaklanmaktadır (Campana ve ark., 2008). Bu odaklanma, bakım sunan diğer aracı mekanizmaların etkisini görmeyi kısıtlamaktadır. Enformel bakım sunanlar olarak büyük ebeveynler, bu kapsamda özellikle kuşaklararası aktarımların ebeveynlik pratiklerinde etkisini görebilmek amacı ile kısıtlı da olsa incelenmiştir ancak aracı bir başka kategori olarak görülebilecek bakıcılar daha az çalışılmıştır (Weingarten, 2012). Bu çalışma, bu pratiklerin ebeveynlik pratikleri ile ilişkiselliğini, çocuk bakıcıları ve bakıcılık pratiklerini inceleyerek literatürde bu konudaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bakıcılık pratikleri ve bakıcının iş algısı, ebeveynine dair değerlendirmeleri ve ebeveyn ile ilişkileri üzerinden incelenmiştir.

Bakım, kişisel sağlık ve refahı kendileri sağlayamayacak durumda olanlara, bu hizmetlerin sunumunu içeren çok çeşitli görev ve faaliyeti kapsamaktadır (Gökbayrak, 2009, s. 59-60). Küresel düzeyde bakım emeğine ihtiyaç kadının istihdama katılımı, beklenen yaşam süresinin uzaması gibi demografik etkenlere bağlı olarak artmakta ancak kurumsal bakım hizmet ve destekleri artan ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Bu durum birçok ülkede “bakım krizi”ne yol açmaktadır (Dowling, 2021). Bakım krizi, ülkelerin tarihsel koşulları, devlet, piyasa ve aile gibi kurumların nitelikleri dolayısıyla ortaklaşan ve ayrışan yönler barındırmaktadır. Türkiye’de çocuk bakıcılığı, ev hizmetleri olarak isimlendirilen iş alanı içerisinde bulunmaktadır (Yıldırım ve İslamoğlu, 2014). Bakımı, enformel ve formel bakım olarak ikiye ayırarak değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki aile üyeleri ve akrabaların tercih edildiği düşük ya da sıfır maliyetli kurumsallaşmamış çocuk bakımıdır (Güneş ve ark., 2017). İkincisi ise yasa ya da çeşitli sözleşmelere dayanarak düzenlenen kreş, dadı gibi maliyetli ve kurumsallaşmış bakımdır. Türkiye’de henüz kurumsal erken çocuk bakım hizmetlerinin anasınıfları hariç devlet eliyle verilmesine ve yaygınlaştırılmasına ilişkin bir sosyal politikanın benimsenmediği görülmektedir, kreşler 0-36 ay, anaokulları 36 ila 66 ay, anasınıfları ise 60 ila 66 ay aralığındaki çocukları kabul etmektedir. Özellikle de 0-3 yaş aralığındaki çocukların bakımı ve eğitimiyle ilgili kamusal kurumların nicelik ve niteliği çok yetersizdir. Buna bağlı olarak ücretli çocuk bakıcılığı, özellikle 0-3 yaş aralığında çocuğu olan ve çalışan anne-babaların çocuk bakımının önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadın istihdamının artması, iki ebeveynin de ev dışı alanda çalıştığı aileleri yaygınlaştırmış ve bu durum, çocuklara bakılması amacıyla ücretli bakıcıların istihdam edilebilmesine yol açmıştır. Böylece, çoğunlukla geleneksel olarak annelere atfedilen çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerini gerçekleştirmekle görevli bakıcılar yaygınlaşmıştır (Kaya, 2008). Bu çalışmaya konu olan çocuk bakımı iki form arasında durmaktadır. Ücret karşılığı sunulduğu için formel bakıma, çoğunlukla yasal sözleşmeye dayanmaması ve ev içi alanda sürdürülmesi açısından ise enformel bakıma benzemektedir. Bu iki form arasında yer almasına bağlı olarak bakıcılık işi, iş güvencesizliğinin ve düşük ücretle güvencesiz çalışma koşullarının egemen olduğu bir iş deneyimine dönüşmektedir. Aynı zamanda mekânsal ve ilişki olarak kamusal alan yerine özel alanda gerçekleşmekte olan bakım emeği duygusal emeğin üzerine kuruludur. Tüm bu boyutlar bakım sunan ile bakım hizmeti alanlar (ebeveyn ve çocuk) arasındaki güç ilişkilerine ve pazarlıklara bağlı olarak şekillenmektedir. Bu nedenle çocuk bakıcılığı pratik ve deneyimleri ancak bakıcı-ebeveyn ilişkiselliği dikkate alınarak incelenebilir.

Bu çalışma, tam zamanlı ve gündüzlü bir iş olarak çocuk bakıcılığı yapan, yaptığı iş karşılığı ücret alan, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınların deneyimlerine odaklanmaktadır. Nitel araştırmaya dayanan çalışma kapsamında 2021-2022 yılları arasında 21 bakıcı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bakıcı-ebeveyn ilişkiselliği bağlamında çocuk bakıcılığı pratiklerini anlamayı amaçlayan çalışmada öncelikle konu ile ilgili literatüre yer verilmektedir. Araştırmanın literatür bölümünde Türkiye’de kurumsal bakım hizmetlerinin yetersizliği tarihsel bir arka planda ele alınmaktadır. İlk bölümde Küresel Bakım Krizi başlığı altında Dowling’in (2021) bakım krizi tezi kısaca özetlenmiştir. Türkiye’de Kadının İşgücüne Sınırlı Katılımı ve Kurumsal Bakım Hizmetlerinin Yetersizliği başlığı altında kadının çalışma yaşamına katılımının önündeki en önemli engellerden biri olan kurumsallaşmış çocuk bakımının yetersizliğine ilişkin tartışmalara yer verilmektedir. Ardından Türkiye’de Kurumsallaşmamış Çocuk Bakımı, başlıklı bölümde çocuk bakım sektörünün kendine özgü özellikleri tartışılmakta, son olarak Bakımın Anlamı ve Bakıcı-Ebeveyn İlişkileri başlıklı bölümde ise bu konudaki literatüre yer verilmektedir. Literatürdeki tartışmaları takiben, ikinci bölümde, çalışmanın metodu, veri toplama ve veri analizine ilişkin süreçlere odaklanılmıştır. Üçüncü bölümde ise, nitel veriye dayanarak bakıcının çocuk yetiştirme pratikleri içindeki yeri ve çocuk bakım emeğinin anlamı, iş süreçlerinde özerklik ve kontrol deneyimleri ile ebeveynlere ve ebeveyn-çocuk ilişkisine dair algı ve gözlemlerine bağlı olarak aile içi ilişkilerde kendilerini konumlandırmalarına ilişkin bulgular sunulmaktadır. Çalışma, önemli bazı çıktıların vurgulandığı sonuç bölümü ile tamamlanmaktadır.

Türkiye’de Çocuk Bakım Emeği

Bu bölümde öncelikle küresel bakım krizine ilişkin tartışmalardan söz edilecek ardından Türkiye’de kadının işgücüne sınırlı katılımı ve kurumsal bakım hizmetlerinin yetersizliği tartışılacaktır. Ardından bakım emeğine dair literatüre yer verilecektir.

Küresel Bakım Krizi

Dowling’in (2021) belirttiği gibi, gelişmiş batı ülkelerinde kadınların işgücü piyasasına katılımı 1970’lerden itibaren artarken cinsiyete dayalı iş bölümünde ciddi bir dönüşüm yaşanmamaktadır. Bakıma verilen anlamın değişmesi, çocuk sayısının azalması ve yaşam beklentisinin artması ile birlikte neoliberal politikalara bağlı özelleştirme ve kamusal sosyal hizmetlere ayrılan bütçenin azalması ve devletlerin kurumsal bakım için gerekli düzenlemelerden kaçınması dolayısıyla küresel düzeyde bir bakım krizi yaşanmaktadır. Bakıma duyulan ihtiyacın artmasına karşı olarak politika yapımcılar tarafından bakımı değersizleştiren bir yaklaşımın benimsenmesi de bakım krizinin derinleşmesine neden olmaktadır. Küresel düzeyde bakım emeği piyasa koşullarında düşük ücretli ve kötü çalışma koşullarında yer alma konusunda pazarlık gücü son derece sınırlı olan yoksul, alt sınıftan yerli veya göçmen kadınlar tarafından sunulmaktadır. Bakımın piyasa koşullarına bırakılması hem bakıma ihtiyaç duyanın nitelikli bakım hizmetine ulaşmasını riske atmakta hem de bakım sunanın çalışma koşullarında güvencesizliğe, düşük ücrete ve sömürünün artmasına neden olmaktadır.

Kadınların bakımdan birincil derecede sorumlu olarak görüldükleri yaklaşımın devletlerin bakım düzenlemelerini belirlemesi nedeniyle kadınlar formal istihdamda yer almak yerine enformel, düşük ücretli ve düzensiz işlerde çalışmakta ya da tamamen işgücü piyasasından çekilmektedir (ILO, 2018). Dowling’in (2021) ve Fraser’in (2017) “bakım krizi” ya da “bir kriz alanı olarak toplumsal yeniden üretim” üzerine tartışmalarını Türkiye bağlamında ele aldığımızda son dönemde çocuklar, engelliler ve yaşlılara yönelik bakım düzenlemelerinin kadının sosyal ve ekonomik yaşama katılımını engelleyen aile odaklı bir yaklaşımla düzenlendiğini söylemek mümkün olmaktadır (Aybars ve ark., 2018).

Türkiye’de Kadının İşgücüne Sınırlı Katılımı ve Kurumsal Bakım Hizmetlerinin Yetersizliği

Kadınlar doğurganlıklarını kontrol altına aldığından beri tüm gelişmiş ülkeleri etkileyen dört olgu olarak doğurganlığın azalması, ortalama annelik yaşının yükselmesi, istihdama katılan kadın sayısının artışı ve kadınların hayat tarzlarının çeşitlenmesi ortaya çıkmaktadır (Badinter, 2010, s. 25). Genel olarak yapılan çalışmalar, kadınların ücretli işe katılımları ile kadınların eğitimi, çalışılan işten elde edilen gelir, doğurganlık oranları, boşanma oranları arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Eckstein ve Lifshitz, 2016). Ayrıca ölçülmesi daha zor olan kültürel değerler kapsamında kadının çalışmasına ilişkin normların da (Fernandez, 2010) değişmekte olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde de benzer değişimlerin gelişmiş batı ülkelerine nazaran daha geç ve daha yavaş olsa da gerçekleşmekte olduğu görülmektedir. Doğurganlığın azalması, eğitime katılım ve eğitimde kalınan sürenin uzaması, ortalama annelik yaşının yükselmesi Türkiye’deki kadınlar tarafından da deneyimlenmektedir. Türkiye’de 2022 yılında toplam doğurganlık hızı 1.62 çocuktur (TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2022). Yine aynı yıl 25 yaş ve üzeri kadınların aldığı ortalama eğitim süresi 8.5 yıldır (TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri, 2022). Doğum yapan annelerin ortalama yaşı 29.2’dir (TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2022). Kadınların kentsel iş piyasasına katılımları, yavaş da olsa artmaktadır, ancak Türkiye’de, Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre, 2021 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki kadın nüfusunun işgücüne katılma oranı %32,8’dir. Bu oran, Avrupa Birliği üyesi ve aday ülkeler arasında en düşük olan orandır. Sadece Türkiye’de değil Türkiye’nin de içinde yer aldığı gelişmekte olan ülkelerde kadın işgücü katılım oranlarının gelişmiş ülkelere kıyasla düşük olması genellikle ortak bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bakım işleri kadınların istihdama katılımını engelleyici bir faktör olmasının yanında, kadınların istihdamdan çekilmesinin de başlıca nedenini oluşturmaktadır. TÜİK’in İstatistiklerle Kadın 2021 çalışması verilerine göre, hanesinde 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki bireylerin istihdam oranı, 2020 yılında %56,8’dir. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, aynı yıl hanesinde 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki kadınların istihdam oranının %25,2, erkeklerin istihdam oranının ise %85,5 olduğu görülmektedir. Doğum ve buna bağlı çocuk bakımı, kadınların işten ayrılmasının temel nedenleridir. Bir araştırma, Türkiye’de evlilik ve doğumun, kadın işçilerin işten ayrılma nedenlerinin %70’ini, işverenin işten çıkarma nedenlerinin ise %20’sini oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Karakoyun, 2007, s. 37).

Bu durumun ardında yatan en önemli nedenlerden biri, Türkiye’de bakım kurumlarının yetersiz olmasıdır. Kurumların yetersizliği, kadınların bakım yükünü ağırlaştırarak onları istihdam dışında tutan etkenlerden biri haline gelmektedir. Türkiye’de piyasa ekonomisinin büyüme ve kalkınma süreçleri, bir seri makroekonomik dinamik, kısıt ve tarihsel konjonktüre bağlı olarak, ataerkil tek erkek kazananlı aile modelini aşındırabilecek güç, ivme ve istikrarda talep koşullarını oluşturamamıştır. Kadın emeğine zayıf talep koşulları altında kadınların çoğunluğu emek piyasasından dışlanmış, iş ve aile yaşamını uzlaştırmaya yönelik yasal ve kurumsal mekanizmalara talep önkoşulları oluşmamış, bakım rejimi tam zamanlı ev kadını, emek piyasası ise uzun saatler çalışan (ancak evdeki iş yükünü paylaşmama konusunda dirençli) erkek temelli olarak kurumsallaşmıştır (İlkkaracan, 2012). Kamu ve özel sektörde yer alan işyerlerinde bebek ve çocuk bakım kurumlarının çok sınırlı olması da kadınların istihdamını engelleyici rol oynamaktadır. Bakım rejiminin tam zamanlı olarak kadınlar tarafından üstlenilmesi “erkek para kazanır, kadın eve bakar” şeklindeki cinsiyetçi iş bölümünü sürekli yeniden üretmektedir.

Türkiye nüfusunun %26,5’ini çocukların oluşturmakta olduğu görülmektedir (TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2022). Toplam nüfusun 84 milyon 680 bin 273 kişi olduğu dikkate alındığında, çocuk bakımı hizmetinin, özellikle gündüzlü bakım ve erken çocuk eğitimi hizmetlerinin potansiyel yararlanıcısının 22 milyon 578 bin çocuk olduğu görülmektedir. Ancak hali hazırda var

olan kurumsal hizmet kapasitesi toplam çocuk nüfusunun %4'üne tekabül etmekte, hizmet alabilen çocuklar ise, toplam çocuk nüfusunun %2'sine karşılık gelmektedir. Kurumsal hizmetler erken çocukluk bakımı ve eğitimi meselesinin yalnızca bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu konudaki alternatiflerin çeşitliliği de büyük önem arz etmektedir. Çocuklarına evde bakmak isteyen ebeveynler için doğrudan nakit transferi ya da vergi indirimleri gibi yollarla destek sağlamanın yanı sıra, sorumluluğun anne ve baba arasında eşit paylaşımını teşvik edecek düzenlemelerin de düşünülmesi gerekmektedir.

Annenin çalışma yaşamı ile çocuk bakım emeğinin dengelenmesinde devletlerin benimsemiş olduğu sosyal politikalar belirleyici rol oynamaktadır (Metin, 2017, s. 19). Türkiye'nin geleneksel refah rejimi, bakım sorumluluğunu öncelikle aileye; aile içinde de kadına devretmektedir. Mevcut çocuk bakım rejimine dair devlet ve piyasa tarafından sunulan hizmetlerin kadını istihdama teşvik etmekte ve cinsiyetler arası eşitlik sağlamakta yetersiz düzeyde olduğu söylenebilir. 2013 yılında yayınlanan 'Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik' ile Türkiye'de işverenleri çocuk bakım alanında sorumlu kılmak amaçlanmıştır. Buna göre, yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun, 150'den çok kadın işçi çalıştırılan iş yerlerinde, 0-6 yaş aralığındaki çocukların bırakılması ve bakılması, emziren işçilerin çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından, çalışma yerlerinden ayrı ve iş yerine yakın bir çocuk bakım yurdunun veya kreşin kurulması zorunlu hale getirilmiştir. Ancak Türkiye'deki işletmelerin büyük çoğunluğunun küçük ve orta ölçekli olması ve 150'den fazla kadın çalışan koşulunu sağlamaması nedeniyle Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi (EÇBE) merkezi açma sorumluluğu çok az sayıda iş yeri ile sınırlı kalmıştır (Dedeoğlu ve ark., 2021). 0-3 yaşa dair var olan kurumsal mekanizmalar sınırlı düzeyde kalmakta, 0-2 yaş aralığında sunulan hizmetlerse yok denebilecek düzeydedir. Okul öncesi eğitimin yetersizliğinin yanı sıra var olan hizmetlerin saatleri ile çalışma saatleri arasındaki uyumsuzluk da ailelerin büyük çoğunluğunun sıkıntı yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum kadının doğum öncesi çalışıyor olsa da doğum sonrası çocuk bakımı için ya işi bırakması ya da aileden diğer kadınların (örneğin büyükanne) çocuğun bakımını sağlaması ile sonuçlanmaktadır (Kaya, 2008). Konu ile ilgili son veriler incelendiğinde, TÜİK'in İş ve Aile Yaşamının Uyumu Anketi sonuçlarına göre, Türkiye'de istihdama katılan 8.8 milyon kadının %36,3'ü (32 milyon) 15 yaş altında çocuklarının bakımından sorumludur, Büyükanne, büyükbaba veya diğer akrabaların desteğini alanların oranı %15 iken, çalışan kadınların %13'ü kreş ve anaokulu gibi kurumsallaşmış bakım hizmetlerinden faydalanmakta, %3'ü evde bakıcı hizmetinden yararlanmakta ve %1'i ise hem kurumsal hem de evde bakıcı hizmeti almaktadır. Çalışan çocuklu annelerin yarısı ise çocuklarının bakımını kreş, bakıcı veya akraba desteği olmadan yürütmektedir (TÜİK, 2019).

Türkiye'de kamu tarafından sağlanan EÇBE hizmetlerinin hem mevcut talebi karşılamakta zorlanması hem de daha çok 5 yaş grubu çocukları kapsamaması ve özel hizmet sağlayıcılar tarafından verilen hizmetlerin yüksek fiyatlı oluşu nedenleriyle, kadınlar anne olduktan sonra iş gücü piyasasından çekilmektedirler (ILO, 2018). Bu hali ile Türkiye, çocuk sahibi olmanın sürekli teşvik edilmesine rağmen hem kurumsal hizmetlerin yetersiz olduğu hem de ailelerin sınırlı bir şekilde desteklendiği nadir ülkelerden biri haline gelmektedir (ERG ve AÇEV, 2013). Çalışan annelerin bakım ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetlerin yaygınlığı sınırlıdır ve "ortalama bir hane halkının ödemek isteyeceği ve ödeyebileceği fiyatlar ile karşılaştırıldığında daha maliyetli"dir (Dünya Bankası, 2015).

Ecevit (2012) Türkiye'de bakım hizmetlerinin kurumsallaşamamasının ideolojik bir nedeni olduğunu belirtmektedir. Onun çalışması, toplumdaki ve bürokrasideki ataerkil mantığın sosyal politika alanında nasıl kör noktalar ve bu kör noktalar sonucunda nasıl boşluklar oluşturduğuna somut örnek niteliğindedir. Bu hali ile sosyal hizmetler toplumdaki cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretir bir nitelik taşımaktadır. Çünkü Türkiye'de bakım hizmeti bugüne kadar bir "aile-özel alan" hizmeti olarak kurgulanmıştır ve ailenin bakım konusunda dışarıdan destek alması söz konusu olduğunda, ücretli bakım yine bir "kadın ağı" tarafından sunulmaktadır (Ecevit, 2012). Kadın, çalışıyor olsa da, asli görevinin ev işi yapmak, çocuklarına bakmak ve ailesiyle ilgilenmek olduğuna ilişkin toplumsal yargılar, kadını işe alınmada ve yükselmeye kendisiyle aynı eğitim ve becerilere sahip bir erkek karşısında dezavantajlı konuma düşürmektedir (Türkoğlu Üstün, 2020). Bu noktada annenin çocuğuna tek başına bakması gerektiğine ilişkin toplumsal normlar dışında; maliyet ekonomisi de annenin çalışma yaşamından çekilmesini teşvik etmektedir (Oğuz ve ark., 2017, s. 14; KEİG Platformu, 2016, s. 9). Kadının çalışması halinde elde edeceği kazanç ile kreşe veya bakıcıya ödeyeceği ücret arasındaki fark ve kreş veya bakıcının verdikleri hizmetin niteliği bu tercihte önemli bir etkidir (Buğra, 2010, s. 18).

Türkiye'de Kurumsallaşmamış Çocuk Bakımı

Türkiye'de eve dair faaliyetlerin kadın işi olarak konumlanması, metalaştığında bile bu işlerin kadınlar tarafından yapılmasına yol açmış, ev hizmetleri kadın ağırlıklı bir sektör olarak hizmet sahasında yerini almıştır. Türkiye'de bakım emeğinin metalaşma süreci dikkate alındığında bakım sektöründe yer alan kadınların çoğunluğunun kayıt dışı olarak çalıştıkları görülmektedir (Erdoğan ve Toksöz, 2013). Kayıt dışı çalışma çoğunlukla geleneksel ve ailevi bağlarla ya da ana baba ve komşuluk ilişkilerine dayanmaktadır. Enformel istihdam yaygınlaştıkça, formel ekonomide istihdam olanakları daralmakta, çalışma koşulları bozulmakta ve sosyal koruma zayıflamaktadır (Erdut, 2007, s. 82). "Bakım emeğinin" bir sektöre dönüşmesinde kadınların en çok kayıt dışı istihdam biçiminde yer alması önemlidir (Kalaycıoğlu ve ak., 2016). Atasü-Topçuoğlu'nun (2010, s. 285) çalışması, Türkiye'de bakımın enformel sektör içinde kalarak piyasalaşmasının üç sonucu vurgulaması açısından önemlidir. Bakımın enformel sektörde piyasalaşması a) geleneksel cinsiyetçi işbölümü algısının değişmemesine neden olmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dönüşümüne

engel olmakta; b) enformel sektör içinde bakımın bir hizmet olarak kalitesinin unsurları ve standartlarının belirlenmemesine neden olmakta; c) toplumdaki bakıma yönelik ihtiyacın enformel sektörde olsa da bir şekilde karşılanması dolayısıyla bakım hizmetlerinin hak olarak algılanmamasına ve bu konuda toplumsal politik taleplerin gecikmesi ve yaygınlaşmamasına neden olmaktadır.

Enformel bakım hizmetine farklı toplumsal sınıfların erişmesi söz konusu değildir. Türkiye’de Çalışan Kadınların Çocuk Bakım Tercihleri isimli araştırmanın sonuçlarına (2007, s. 33) göre, kadının eğitim seviyesi yükseldikçe ücretli bakım hizmetinden faydalanma oranı artmaktadır. Kentsel yerleşim yerinde yaşayan kadınlar ücretli bakım hizmetinden kırsal yerleşim yerinde yaşayanlara göre daha çok faydalanmaktadır. Çocuk bakımı hizmeti almakta en önemli faktörlerden biri ailenin esas gelir kaynağıdır. Ailesinin esas gelir kaynağı erkeğin/eşin kazancı olan kadınlar çocuklarına daha çok kendisi bakmakta iken; esas gelir kaynağı kendisinin ve eşinin kazancı ile sadece kadının kazancı olanlar ücretli bakım hizmeti almaktadır. Bora’nın (2005, s. 183) belirttiği gibi, çalışma hayatına katılan orta sınıftan çocuklu kadınların mesleklerini sürdürebilmelerinde evlerinde istihdam ettikleri gündelikçi, yardımcı ve bakıcı kadınlar önemli rol oynamaktadır. Hatta orta ve üst sınıftan kadınların iş dünyasında erkeklerle nispeten eşit konumda yer alabilmeleri, ancak bakım işlerini enformel alanda çalışan diğer kadınlara devretmeleriyle mümkün hâle gelmektedir (Atakan, 2018).

2014 yılında gerçekleşen, nitel araştırma kapsamında 80 kişi ile görüşmelere ve nicel araştırma kapsamında ise 943 ankete dayanan Bakım Sektöründe Kayıt-Dışı Kadın Emeğinin Farklı Aktörleri ve Boyutları başlıklı çalışmanın (Kalaycıoğlu ve ark., 2016) bulguları çalışanlara nasıl ulaşıldığı ve ne tür önceliklerle tercihlerin şekillendiğini ortaya koyması açısından önemlidir. Evde bakım işleri için ücretli emek istihdam edilme sürecinde enformel bakım emeği sunan kadınlara ulaşmak için aile üyeleri, arkadaşlar ve komşular gibi enformel sosyal ağlar kullanılmaktadır. Bu ağlara göre daha formal özellikler taşıyan kamu kurumlarına başvurmak, aracı firmalarla görüşmek ve internet üzerinden araştırma yapmak gibi yolların ise daha nadir kullanıldığı görülmektedir. Görüşülenlerin oldukça önemli bir kısmı, çocuk-yaşlı-engelli bakımında yerli işgücünü tercih etmektedir. Bakım hizmeti alanlar kimden bu hizmeti alacaklarına ilişkin kararlarında en çok deneyim, ücret ve tanıdık olmayı önemsemektedir.

Türkiye’de gündelikçilik, bakıcılık, kapıcılık gibi ev hizmetleri kategorilerinde iş tanımına dair yasal bir düzenlemenin olmaması, işin sınır ve kapsamının işverenin inisiyatifine terk edilmesine yol açmaktadır (Suğur ve ark., 2008). Genel bağlamda, çocuk bakıcılığı sektörünün kaliteli hale getirilmesi için Türkiye’de bazı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, ebeveynlere yardımcı olacak aracı kurumların kurulmasına, bakıcıların takip edebilecekleri mesleki gelişim seminerlerinin düzenlenmesine, denetim mekanizmasının kurulmasına ve ebeveynlerin veya çocuk bakıcılarının bilgi için başvuracakları internet siteleri gibi kurum ve kuruluş ve hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır (İnan ve Temur, 2010, s. 15).

Bakımın Anlamı ve Bakıcı-Ebeveyn İlişkileri

Bakım emeği üzerine çalışmalar incelendiğinde, özellikle bakıma bakım hizmeti sunan ve alan tarafından yüklenen anlam ve bakım hizmeti sunan ve alan arasındaki ilişkiye ilişkin araştırmalar öne çıkmaktadır. Çocuk bakımının metalaşması sevgi, şefkat, adanma gibi toplumsal beklentilerle kurulan annelik pratiklerinin bir kısmının piyasada satın alınabilen bir hizmete dönüşmesi dolayısıyla hem bakım hizmeti alan hem de bakım hizmeti sunan için bakım hizmetinin anlamı çetrefilleşmektedir (Folbre, 1995; Nelson, 1990). Bakıcıların ev içerisinde çocuklarla sürekli ve yoğun etkileşim içinde buldukları bir konumları vardır. Bakıcılar geleneksel olarak annelik görevi olarak görülen birçok bakım hizmetini sağlarlar ve çocuğun uzun saatler boyunca vakit geçirdiği kişiler haline gelirler. Bakıcıların, bakım verdikleri çocukla çoğunlukla çocuğun ailesi ile geçirdiği vakitten daha fazla zaman geçirdiği görülmektedir (Kaya, 2020). Dolayısıyla, bakıcıların bakım verdikleri çocuğun büyüme sürecinde ve gelişimi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (Weingarten, 2012). Yoğun duygusal emekle örülen bakım pratikleri bakılan çocukla bakıcı arasındaki duygusal bağı gerektirmekte, aynı zamanda profesyonellik anlayışı çerçevesinde, özellikle tanımlı bir süre ve şartlarda gerçekleşmesi dolayısıyla, bu yoğun ilişkinin duygusal sonuçlarından korunmaya yönelik ‘mesafeli bağlanma’ stratejilerine neden olmaktadır (Nelson, 1990, s. 604).

Leach ve arkadaşlarının (2008) yürüttüğü bir araştırmada, annelerin kaliteli bir çocuk bakımında bakıcıdan bekledikleri ilk üç şeyin “sevgi ve anlayış dolu bir ortam,” “güvenli bir ortam,” ve “endişeye mahal bırakmayan bakım hizmeti” olduğunu dile getirmişlerdir. Türkiye’de bakıcı ilanlarını analiz eden bir araştırmanın (Turan, 2022) sonuçları da benzerdir. Çalışmada bakıcıda aranan özellikleri şöyle özetlemektedir:

“Çocuk bakım işi, iş yeri olarak özel alan sayılan evde gerçekleşmesi, çocuğun yaşı ve niteliklerine göre farklı beceri ve yetkinlik gerektirmesi, sadece görev ve sorumlulukları değil sevgi, merhamet gibi duyguların da içermesi, iş kapsamının çocuğun bakım ve eğitiminden, eve ait yemek, temizlik, ütü vb. işlere kadar genişleyebilmesi gibi özellikler taşımaktadır. İşin bu karmaşık doğası, işveren ailenin özellikleri ve bakıcıdan beklenen görev ve sorumlulukların kapsamı, bakıcıda aranan nitelikleri belirlemektedir. Bakıcı seçim kriterleri daha ayrıntılı şekilde incelenecek olursa bakıcının deneyimi- referanslı olması, sigara kullanmaması, ailenin evine yakın oturması ve kişilik özelliklerinin en öne çıkan unsurlar olduğu söylenebilir. İkinci olarak vurgulanan husus bakıcının tecrübeli olması ve daha önce çalıştığı aileleri referans verebilmesidir. İlanlarda bakıcıda aranan en temel kişilik özellikleri olarak güler yüzlü, merhametli, şefkatli, pozitif, sevecen, sabırlı, sakin, dürüst, güvenilir, anlayışlı, çocukları seven, iletişimi kuvvetli, neşeli, iyi niyetli, enerjik, samimi, sempatik, konuşkan, sevgi dolu, sıcakkanlı, mülayim, vicdanlı gibi ifadeler yer almıştır.”

Ebeveyn-işveren ve bakıcı arasındaki ilişkiye dair literatürde de çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Akalin, 2007; 2015; Soyseçkin Ceylan, 2016; Macdonald, 2010; Podnieks, 2021). Türkiye’de bu konudaki literatür özellikle bakım emeğindeki göçmen kadınlarla işverenler arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Akalin, 2007; Demirdirek, 2007). Akalin’ın (2014) ifadesiyle, “bakım göçü” kavramı refah seviyesi yüksek ülkelerin, fakir ülkelere “bakım ve sevgi ithali” anlamına da gelmektedir. Türkiye’de, küresel göç hareketlerine paralel olarak gözlemlenen göç hareketleri, bakım arzı yaratmaktadır (Erdem ve Şahin, 2008, s. 58). Yaşlı ve hasta bakımında göçmen bakım işçisi yatılı düzende çalışmaya daha eğilimli olduğu için tercih edilirken, çocuk bakımında ise çoğunlukla gündüzlü çalışan yerli işgücü istihdam edilmektedir. Yerli ve yabancı işgücünün bakım emeği sunarken işverenden talepleri farklılık gösterebilmektedir. Yerli bakıcılar sigorta ve izinler konusunu öncelikli olarak görürken, göçmen bakıcılar iyi ücret ve saygıya dayalı bir çalışma ortamını talep etmektedir (Kalaycıoğlu ve ark., 2016).

Çocuk bakımının annenin temel sorumluluğu olarak görülmesinden dolayı çocuk bakıcısı ile anne arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar öne çıkmaktadır. Çocuk bakıcısının bir nevi annenin eksik bıraktığı rolünün tamamlayıcısı olarak algılanması dolayısıyla bu ilişkideki beklentiler, kolaylaştırıcılar ve çatışmalar birçok çalışma tarafından incelenmektedir. Ev içinde, aile bireyleriyle sürekli iletişim halinde ve çocukla yoğun ilişki içinde kurulan bakım pratiği iki taraf için de işin tanım ve anlamını ve işten beklentilerini belirlemektedir. Ev içi alanda gerçekleşmekte olan çocuk bakıcılığı işlerinin profesyonelleşme potansiyeli literatürde tartışılmalı bir konudur. Bora’nın (2012, s. 74) ifade ettiği gibi, bir yandan “işçi” olarak, bir sözleşme ilişkisi içindeyken, öte yandan, bu sözleşmenin konusunun “çocuk bakım işi” olması nedeniyle, işverenle “mahremiyet benzeri” bir ilişkisi vardır. Böyle bir durumda, hangi durumda hangi kuralların uygulanacağı, ilişkinin nasıl bir yapıda kurulacağı ve her iki taraf için de ne tür söylemsel ve pratik stratejilerin geliştirileceği, her bir özgül vaka için yeniden belirlenmek zorundadır (Akalin, A. E., 2014). Soyseçkin’in (2014) çalışması bakım emeği sunan yerli kadınlarla işverenler arasındaki ilişkileri incelemesi açısından önemlidir. Çocuğun bakıcıya duygusal bağlılığı ve sevgisi anne ile bakıcı arasında kimi zaman gerilime kimi zaman da hassas dengelere neden olabilmektedir. Bu çalışma, bakım hizmeti sunumunda aileden biri gibi hissetmek ile ücretli çalışmak arasındaki gelgitlerin bakıcıların deneyimlerini ve işe yükledikleri anlamı belirlediğini göstermektedir.

Yöntem

Çocuk bakımının anne odaklı yürütülmekte olduğu Türkiye’de ücretli bakıcı sayısı azdır, çocuk bakıcılığı çoğunlukla enformel çalışma niteliği taşımaktadır, iş ev içi alanda yapılmaktadır, yatılı olacak şekilde bakım hizmeti verilmesi durumunda ise çoğunlukla yabancı uyruklu kadınlar tercih edilmektedir (Kalaycıoğlu ve ark., 2016). Türkiye’de yerli bakım hizmeti sunan kadınlarla yapılmış ampirik çalışma sayısı ise azdır. Çalışmada, çocuk bakıcısı “yaptığı işten ücret alan ve tam zamanlı bir iş olarak bakıcılık yapan yerli işgücü” olarak tanımlanmıştır. Çalışma kapsamında emek süreçleri, iş pratikleri ve ilişkilere ilişkin algı ve anlamlandırmalara dair veri toplayabilmek için nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve 21 bakıcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bakıcı kadınlara erişmek için “kartopu” tekniği kullanılmıştır. Kartopu tekniği, ilk katılımcıdan başlamak üzere görüşülen kişilerden diğer katılımcılara ulaşmayı mümkün kılan bir teknik olup, niteliksel araştırmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Araştırma kapsamında ilk görüşülecek olan kişiye, araştırmacıların tanıdık ağları kullanılarak erişim sağlanmıştır. Öncelikle bakıcıların çalıştığı ebeveynlere erişilmiş; araştırmanın amacı açıklanarak onların bilgisi dahilinde bakıcılara erişim sağlanmıştır. Bu kapsamda Ankara ve İstanbul illerinde sahaya girişi kolaylaştıracak birer katılımcıya ulaşılmış ve kartopu tekniği ile diğerlerine ulaşılmıştır.

Türkiye’nin iki büyük şehri olan Ankara ve İstanbul illerinin seçilmiş olmasının iki temel nedeni olmuştur. İlk neden, araştırmacıların her iki ilde sahaya erişimini kolaylaştırıcı ağlarının olmasına ilişkindir. İkinci neden ise büyük şehir deneyimini anlamak istemeye ilişkindir. Ebeveynlerin sosyal, ekonomik ve kültürel sermayeleri ile yaşadıkları şehirlerin dinamikleri bakıcılarla olan ilişkiyi ve bakım deneyimini farklı şekillerde etkileyeceğinden sadece iki büyük şehir deneyimi incelenmek istenmiştir. Görüşmelerin tümü yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, bakıcıların belirlemiş olduğu yer ve zaman aralığında yapılmıştır. Bu kapsamda görüşmeler, çocuk bakımının verildiği evlerde gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmeler, izin alınarak kayıt edilmiştir. Görüşmeler ortalama 50 dakika sürmüştür.

Kayıtlı görüşmeler çözümlenmiş ve iki farklı araştırmacı tarafından tüm görüşmeler okunmuştur. Görüşmeler okunduktan sonra veriye dayalı olarak temalar, alt temalar ve kodlar çıkarılmış ve tematik analiz tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile bakıcı kadınlara bazı sosyo-demografik sorular sorulmuştur. Neden bu işi yaptıkları, işlerini nasıl buldukları, bakıcılık işini nasıl gördükleri, kendi ebeveynlik deneyimleri, bakıcılığını üstlendikleri çocuğun anne-babasının ebeveynliğini nasıl gördükleri ve sıradan bir gün içinde neler yaptıklarına ilişkin sorular sorulmuştur.

Araştırma kapsamında görüşülmüş olan kadınların bazı demografik bilgileri Tablo 1’de sunulmuştur. Demografik profil tablosu incelendiğinde bazı örüntülerin tespit edilebileceği görülmektedir. Çocuk bakıcılığı işi, orta yaş grubu kadınlar tarafından yapılmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu 40 yaş ve üzerindedir. Genç kadınların bu alanda daha az tercih edildiği veya genç kadınların bu alana daha az ilgi göstermekte oldukları söylenebilir. Diğer yandan çalışmanın bulgularına bütüncül bakıldığında, çocuk bakıcısı olarak çalışmak, çocuk büyütme olmayı ve aynı zamanda da bağımlı yaş grubunda çocuk sahibi olmamayı gerektirmektedir. Bu iki gereklilik birlikte ele alındığında «yaptığı işten ücret alan ve tam zamanlı bir iş olarak bakıcılık yapan yerli işgücü» nün orta yaş

aralığında olması beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Genç yaş grubunun deneyimsizliği, ileri yaş grubunda olmanın ise emek yoğun çocuk bakımı için fiziksel güç gerektirmesi bu iş için belli bir yaş aralığının tercih edildiğine işaret etmektedir.

Türkiye işgücü piyasasında yer alan kadınların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne daha fazla katıldıkları görülmektedir. TÜİK verilerine göre, Türkiye’de 2021 yılında okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %12.4, lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılım oranı %24.1, lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %29.9, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %37.0 iken yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %65.6’dır (TÜİK 2021, İstatistiklerle Kadın). Bu çalışmanın kapsamında çocuk bakıcılığı yapan kadınların büyük oranda lise ve altı eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bakım sektöründe yer alan kadınların büyük çoğunluğu düşük eğitilidir. Annelik, kadınlık ve ev içi işleri biliyor olmak başlangıç için yeterli gözükmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların büyük çoğunluğu da bakıcılıkla ilgili bir eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir. Bakım verdikleri çocuğun annesinin eğitim durumu incelendiğinde, annelerin nerede ise tamamının üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim verilerine toplu bakıldığında çocuk bakıcısı kadınlar için lise ve altı eğitimin yeterli olduğu, ancak çocuk bakıcısı kadın çalıştırılabilmesi için ise kadınların üniversite mezunu olmaları gerekmektedir. Kadınların eğitimleri arttıkça istihdam oranlarının ve ücretlerin de arttığı görülmektedir.

Türkiye’de yapılan çalışmalar kadınların medeni durumları ile işgücüne katılımları arasında ters yönlü ilişki olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda evlilik ve hatta çocuk sahipliği kadınların iş piyasasından çekilmelerinde en önemli rol oynayan etken olarak sayılmaktadır. Disk/Genel İş Sendikası Raporu’na (2020) göre; Türkiye’de iş gücüne katılmayan kadınların yarısı ev işleri ile meşgul oldukları için iş gücüne katılamamaktadır. Yine aynı rapora göre çocuklara ve diğer yetişkinlere bakım verme zorunluluğu nedeni ile işten ayrılmaktadır. Çocuk bakıcılığı yapan kadınlar için ise tam tersi bir tablonun olduğu görülmektedir. Evli olmak, çocuk büyütmüş olmak kadınların deneyimlerini gösteren pozitif göstergeler olmaktadır. Bakıcı kadınlar medeni durum açısından değerlendirildiğinde çok büyük oranda evli ve çocuk sahibi oldukları görülmektedir.

Tablo 1. Görüşülen Kadınların Bazı Özellikleri

Yaş	Medeni durum	Eğitim	Yaşadığı Şehir
44	Boşanmış	Ortaokul	İstanbul
47	Evli	İlkokul	İstanbul
50	Evli	Üniversite	İstanbul
43	Evli	İlkokul	İstanbul
43	Evli	Lise	İstanbul
61	Evli	Lise	İstanbul
44	Eşini kaybetmiş/dul	İlkokul	İstanbul
41	Evli	İlkokul	İstanbul
49	Evli	Lise	İstanbul
53	Evli	Lise	İstanbul
40	Bekar	Lise	İstanbul
54	Evli	İlkokul	İstanbul
46	Evli	Lise	İstanbul
43	Evli	İlkokul	İstanbul
64	Boşanmış	İlkokul	Ankara
45	Evli	İlkokul	İstanbul
44	Evli	Ortaokul	İstanbul
50	Eşini kaybetmiş/Dul	Lise	İstanbul
51	Evli	İlkokul	Ankara
49	Evli	İlkokul	Ankara

Bulgular ve Değerlendirme

Araştırma kapsamında bakıcılara iş pratikleri, işlerine dair algıları, işin en sevdikleri ve sevmedikleri yönleri, işte zorluklarla karşılaştıklarında neler yaptıklarına ilişkin sorular sorulmuştur. Bu sorulara verilen yanıtlar analiz edildiğinde bazı temaların ortaya çıktığı görülmektedir. İş tanımı ve işin sınırlarının belirsizliğine ilişkin görüşler bir temayı oluşturmaktadır. Bir ikinci tema bakım emeğinde özerklik ve kontrole ilişkin görüşleri içermektedir. Bu tema kapsamında da kadınlar bakım emeği sunumunda karar alma güçlerini ve sundukları emeğin kontrol edilip edilmediğini de değerlendirmektedir. Son tema ise bakıcıların işverenlerinin, özellikle de annelerin ebeveynliklerine ilişkin değerlendirmeleridir. Bu üç temada ortaya çıkan farklı görüşler hem ebeveyn ile olan ilişkiyi belirlemekte hem de bu ilişkinin dinamiklerinden doğrudan etkilenmektedir.

Bakım İşinin Tanımı ve Sınırlarının Muğlaklığı

Annelerin çocuk yetiştirme sürecinde bakıcılardan bekledikleri ilk üç özelliğin “sevgi ve anlayış dolu, güvenli, endişeye yer bırakmayan bakım” olduğu görülmektedir (Leach, 2008). İnan ve Doğan-Temur’un 2010’da yaptığı çalışmaya göre, annelerin bakıcılardan temizlik/hijyen, dürüstlük, sevgi dolu ve vicdanlı olma gibi özellikler bekledikleri görülmüştür. Türkiye’de ailelerin bakıcılardan beklentilerinin çocuk bakımına ek olarak ev işlerine de yardım edilmesi olduğu ve iş tanımlarının belirsiz olduğu görülmektedir (Akalin, 2007). Bakıcıların zaman içerisinde çocuk bakımı dışında evde birçok sorumluluğu aldıkları ve ev içerisinde sınırları belli olmayan roller üstlenebildikleri belirtilmektedir (Suğur ve ark., 2008).

Bakıcıların iş pratiklerine dair sıradan bir günde neler yaptıkları ve işlerinde en sevdikleri ve sevmedikleri yönleri ilişkin sorulara verdikleri cevaplarında bakım işinin sınırlarının belirsizliği dolayısıyla zihinlerinde net bir iş tanımı olmadığı görülmektedir. Ev içi alanda gerçekleşen diğer çalışma biçimlerinde de görüldüğü üzere bakıcıların da görev tanımlarının muğlak olduğu görülmektedir. Çocuğu uyutmak, yedirmek ve temizlemek gibi doğrudan çocuğun bedensel ihtiyaçlarını karşılamak bakıcılar tarafından tartışmasız olarak bakım işi olarak görülürken, yemek pişirmek, çocuğun odasını temizlemek, çocuğun kıyafetlerini ütülemek gibi işler çocuk için yapıldığında bakım işi kapsamında görülebilmekte, tüm evi temizlemek veya tüm aile için yemek pişirmek ise ev işi olarak algılanabilmektedir. Çalışmanın bulguları, bu muğlaklığın iş deneyimine yansımalarının üç başlık altında toplanabileceğini göstermektedir: “sadece çocuğa bakma”, “çocuk bakımı ve kısmen ev içi işleri yapma” ve “hem çocuğa bakma hem de tüm ev içi işleri yapma”. Bakıcıların önemli bir kısmı “çocuğa bakmanın yanı sıra kısmen (ütü, çamaşır asmak, yemek yapmak) ev işi” de yapmaktadır. Sadece çocuk bakımı ile görevinin sınırlığı olduğunu belirtenler de olmuştur. Az olmakla birlikte “çocuğa bakmanın yanı sıra tüm ev işlerini yapıyorum” diyenler de olmuştur. Görev tanımı ve bu tanımdan hoşnut olma ya da olmama bakılan çocuğun yaşına, bakılan çocuğun annesinin beklentilerine ve bakıcı-çocuk-çocuğun annesi arasındaki ilişkiden memnuniyet düzeyine göre değişmektedir.

“Sadece çocuğa bakırım, önemli olan çocuğumuz”

Çocuk bakımı ev işleri ile kıyaslandığında daha yüksek statülü ve değerli bir iş olarak algılanmaktadır. Ebeveyn için çok değerli olan çocuğunu bakıcıya ‘emanet etmesi’ bu işe verilen değeri şekillendirmektedir. Bakıcılar ebeveynlerin kendilerinden beklenen işe verdikleri önemi değerlendirirken iş beklentilerini dikkate almaktadır. Çocuk odaklı iş beklentisi kendi bakıcı kimliklerinin pekişmesi ve içselleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu tür bir yaklaşımın belirlenmesinde bakıcının eğitim ve deneyimi ile ailenin maddi olanaklarının rolü vardır. Aile maddi olanaklarına bağlı olarak hem bakım piyasasında daha nitelikli, eğitimli ve deneyimli bir bakıcı istihdam edebilmekte hem de bakıcının yanı sıra ev işlerinden sorumlu bir kadının da işvereni olabilmektedir. Günlük olarak yaptığı iş ve işverenin ondan beklentileri sorulduğunda 44 yaşındaki bakıcı ortaokul mezunu Ayşe’nin cevabı:

Çocuğa bakarken ev dağınık olsun hiç önemli değil. Önemli olan çocuğumuz. Ama mesela yemek yapardım evet, evi toparlardım. Ama benden özellikle ‘şu işi yapın’ diye hiçbir zaman beklentileri olmadı (44 yaş, ortaokul mezunu).

“Çocuğumuz” ifadesiyle dile getirilen aileden olma, çocuğun bir ebeveyninin de kendisi olma hissi evin de sahiplenilmesine, dolayısıyla evdeki eksiklerin fark edilmesine ve işlerin istenmeden yapılmasına yol açmaktadır. Ev içi alanda çocuk bakımı için ücretli kadın emeğini satın alabilmek annelerin yaptığı ekonomik bir analiz sonucu mümkün olmaktadır. Bu analiz, kadının çalışması halinde elde edeceği kazanç ile bakıcıya ödeyeceği miktar arasında karşılaştırma ile yapılmaktadır. Kadınların ev dışı alanda ücretli çalışan olması ve elde edilen gelir, ev içi alanın gerektirdiği başka hizmetleri ödeme gücüne bağlı olmaktadır. Sadece çocuk bakımı ile ilgilenmek, çoğunlukla orta-üst sınıf ailelerde çalışan bakıcıların deneyimi gibidir. Zira ev içi alanda çocuk bakımı dışında yapılması gereken çok iş vardır. Bu işlerin yapılabilmesi için başka kadınların istihdam edilmesi gerekmektedir. Ev işlerini yapıp yapmadığı sorulduğunda Fatma’nın cevabı:

Yok. Ben sadece E’ye bakıyorum eve gelen o işleri yapan başka bir çalışmamız daha var. Ben sadece E’nin bakımından sorumluyum (45 yaş, ilkököl mezunu).

Bakıcılar için sadece çocuğa bakmak ev işi-bakım hiyerarşisinde üst bir konuma yerleşme algısına neden olmaktadır. ‘Başka bir çalışmamız var’ cümlesi ile ifade bulan ‘biz’ ve ‘o’ ayrışmasında bakım emeği sağlayan kadın kendini ailenin bir bireyi olarak görmekte ve aile ile birlikte, bir nevi aileden işveren konumunu da ödünç alarak, ev işlerinden sorumlu bir çalışanları olduğunu belirtmektedir. Bu noktada bakım hizmeti sunan kadının diğer kadının işinden beklentileri ve işin kurallarını kısmi olarak koyabiliyor olmasının da etkisi vardır. Örneğin çocuk odası temizliğinde işveren ile birlikte bakıcı da ev işi hizmeti sunan kişiden beklentileri dile getirmekte, işi olumlu veya olumsuz olarak değerlendirebilmekte ve bu kişiden taleplerini dile getirebilmektedir.

“Ne yapalım, çocuk için ev temiz olmalı”

Ebeveyn-işverenin bakıcıdan beklentisi sadece çocuk bakımı ile sınırlı olmayıp aynı zamanda kısmen ev işlerini de kapsadığında bakıcılar iki temel strateji benimsemektedir. Bazıları çocuk bakmak dışında yaptıkları işleri, kendi kişilik özellikleri ile ilişkilendirilmekte, titiz oldukları, boş oturamadıkları, çocuğun sağlığı için hijyene inandıkları gibi pek çok açıklama ile ev işlerini yapmalarını “rasyonelize” etmektedirler. Çocuğun sağlığı için evin temiz olması gerekliliğine rasyonelleştirme iki farklı

şekilde açıklanabilmektedir. Annenin yapmadığı ya da dışardan hizmet satın alarak yaptırmadığı ev işlerinin çocuğu “annesinden daha fazla önemsemediği” için yapıldığı ifade edilmektedir. Burada çocuğun iyiliği için iş tanımlarına ev işlerinin de girdiği görülmektedir. İkinci rasyonalizasyonda ise anne ile empati kurulmaktadır. Annenin çok yoğun çalışma koşulları ya da annenin hiçbir koşulda ev işlerini baba ile paylaşmaması ‘annenin halinden anlayarak’ bu işlerin yapıldığı belirtilmektedir. Çocuğun iyiliği ve esenliğinden kendini birinci derecede sorumlu gören bakıcılar, bu işleri hallederek, anneye evde çocuğu ile geçirilecek zaman yaratmak istediklerini belirtmektedirler.

Çocuk bakmak dışında yapılan işler, bir miktar bakıcının kişilik özelliği ile ilişkilendirilmektedirler. Kendileri de burada iş tanımlarının ötesine geçerek “bir miktar fazla yaptıklarının” farkındadırlar ama bakıcı-anne ilişkisinin güven temelli sürmesi için de bu fazlalığı zorlama olmadan, anneden herhangi bir beklenti gelmeden kendi istedikleri için yaptıklarını belirtmektedirler. 47 yaşında ortaokul mezunu olan Gülay, aşırı titiz olduğu için kendine engel olamadığını belirtmektedir.

Ben yapı olarak çok oturan bir insan olmadığım için bir de biraz manyak bir titizlik olduğu için, o evi dağınık gördüğüm zaman ya da işte ne bileyim makinasını boşalt evini toparla hafta sonları süpür sil. Cumartesi pazar anne rahat etsin çocuklarıyla vakit geçirsin. Ya hep bu çocuğa yönelik anladın mı? Çocuğuna vakit ayırsın diye. (47 yaş, ortaokul mezunu)

Bazı bakıcılar ise genel olarak çalışma koşullarından memnun olduklarını belirtirken onları zorlayan durumun ebeveynlerin, özellikle de annelerin ev işi talepleri olduğunu belirtmişlerdir. Yaptıkları ev işlerine rağmen çocuk bakımının değerli olduğunu ve işlerini sevdiklerini dile getirmektedirler. 49 yaşındaki Saniye’nin ifadesiyle:

İşimin tek sevmediğim tarafın benden bakıcılık dışında farklı beklentiler içine girilmesi. Başta konuşulan anlaşmada sadece çocuk bakımı olduğu için yemek, temizlik gibi istenen diğer ev işleri fazla geliyor.

Bakıcıların büyük çoğunluğu istenilen ev işlerini rasyonalize ederken bazılarının ise bundan duydukları rahatsızlığı dile getirmeleri, başka bir deyişle farklı iki tepkinin ortaya çıkmasında ebeveyn ile ilişkinin niteliği ve istenilen “ekstra işlerin” türü ve istenme sıklığı etkili olmaktadır. İşveren ile arasında güven ve yakın bir ilişki olduğunda bu tür ekstra talepler tolere edilmekte, mesafeli ve güvenin olmadığı bir ilişkide ise bu tür taleplere dair olumsuz duygular daha kolay dile getirilmektedir.

“Her şey bende. . .”

Hem çocuk bakımı hem de evin tüm işlerini yüklenen bakıcı kadınlar işin bu şekilde düzenlenmesinin doğru ve insani olmadığını düşünmektedir. Sadece çocuk bakımının zaten çok zor olduğu ve tüm çalışma zamanını kapsadığı aynı zamanda ev işlerini de yapmakta çok zorlandıkları ve durumdan şikayetçi oldukları görülmektedir. Bakım ve ev işi kendinden beklenen bakıcılar bakım emeğinin sömürüye açık boyutuna dair farkındalıklarını dile getirmektedirler. Cemile, “her şey bende” diyerek bu iş yükünün farkında olduğunu ve aslında böyle olmaması gerektiğini açıkça ifade etmektedir.

Evi topla, evin yemeği, çocuğun yemeği, çocuğun bakımı, evin dağınıklığı evin işi gücü. Ben söyle düşünüyorum çocuğa bakılacaksa tabi çocuk uyuduğu zaman eğer senin boş zamanın varsa ki zaten kalmıyor çocuk eğer zaten aksama kadar uyuyacak hali yok. Bir iki saat uyuyor onun dışında çocuğun ihtiyaçlarını gideriyorsun. Çamaşırını ütüliyorsun yemeğini yapıyorsun. Sana bile zaman kalmıyor ki kaldı ki evin işleri, onların istekleri falan. Yani sen de dinlenmeyince, dinlenmiş olmayınca yorulup stres oluyorsun. Ben işte öyle düşünmüyorum. Eğer çocuğa bakılacaksa sadece çocuğun işleri olmalı, evine haftada bir mi ayda bir kere mi alır. Tabi sen yine yardım edersin ama ben ona çok karşıyım yani hem ev işinin hem kendi işlerinin hem çocuğun işleri bir kişiye yüklenmemeli. Bu çocuğu gerçekten çok yıpratıyor yani (43 yaş, ilkököl mezunu).

İş yükü fazlalığına değinen Sevgi, sadece işin fazlalığından değil aslında yaptığı işin yeterince önemsenmediğinden de yakınmaktadır. “Annelik içgüdüsü” ve büyük bir özveri ile yapmakta olduğu bakım işinin yanına ek işlerin ilave edilmesi, emeğinin görünmez olmasına neden olmakta ve Sevgi’yi üzmektedir. Sırf bu görünmezlik nedeni ile işinden ayrılmayı bile düşünebilmektedir.

En sevmediğim da şöyle bir şey var ben o çocuğa çok özveriyle baktığım zaman çok içgüdüsel hani böyle annelik içgüdüsüyle bakıyorum yani kendi çocuklarımdan daha iyi özen gösteriyorum yani onlar bana emanet olduğu için. Anneye eğer aile sizin ona özenle baktığımızı göz önünde bulundurmayıp farklı beklentilere girmesi beni mutsuz ediyor. İşte ekstra şeyler beklendiği zaman, konuştuğumuzun dışına çıktığı zaman ben bundan çok mutsuz oluyorum ve bu işimden ayrılmama sebep olabilir yani zaman zaman. Böyle. . . . . (43 yaş, Ortaokul mezunu)

Bakıcının ifadesinde görüldüğü gibi, bu çocuk bakımı ve ev işinin ikisinin de kendisinden beklenmesinin sadece kendine değil çocuğa da verdiği zarar dile getirilmektedir. Bu noktada bakıcıların çocuk-odaklı bir söylemle deneyimlerini anlamlandırdıkları, rasyonalize ettikleri ve dile getirdikleri görülmektedir. Son alıntıda da görüldüğü gibi bakıcıdan ev işi de beklemek “her şeyi yaptırmak” olarak görülmekte ve bu durum kendilerine değer verilmemesi olarak algılanmaktadır. Bu alıntıda da ifade bulan bakıcı ve yaptığı iş ebeveyn-işveren tarafından değersizleştirilirse “çocuğa sevginin kalmaması” gibi çocuk ve aile açısından sakıncalı bir sonucun ortaya çıkma riski ifade edilmektedir. Hochschild (1983) duygusal emeği duyguların da işin gerektirdiği şekilde kullanılması ve yönetilmesi olarak tanımlarken “duyguların metalaşması”na dikkat çeker. Bakıcı tarafından çocuğa karşı sevginin sürekli vurgulandığı bu ilişkide ebeveyn ile “karşılıklı anlayış”, “sabır” ve “uyum”un olması çocuğa hissedilen/hissedilmesi beklenen sevginin ön koşulu olarak sunulur. Bakıcılar arasında çocuklarına değer veren ebeveynlerin kendilerine de değer verdikleri ve bakıcılık işinin hakkıyla yapıldığında başka ev işlerine zaman kalmadığına dair bir yaklaşım hakimdir.

Çalışmamızda, çocuk bakıcısının işine dair algısında işverenin kendisinden beklentilerinin önemi ortaya çıkmıştır. Sadece

çocuk bakımı talep edildiğinde bakıcı yaptığı işi ve çalışan olarak kendini değerli hissetmektedir. Kısmen bazı ev işleri kendinden beklendiğinde bakıcının iş algısında yaptığı ev işlerini bakım emeği ile ilişkilendirdiği (çocuk için yemek, çocuk için temizlik) ölçüde sunduğu hizmeti değerli gördüğü, bu ilişkilendirmeyi yapamadığında ise durumdan şikayetçi olduğu görülmektedir. Hem çocuk bakımının hem de tüm ev işlerinin tamamlanmasının beklendiği durumda ise bakıcı işini ve çalışan olarak kimliğini sorgulamakta ve tüm görüşme boyunca bu konuya ilişkin şikayetlerini dile getirmektedir.

Bakım Emeğinde Özerklik ve Kontrol

Bakım emeğinde özerklik ve kontrol iş algısı ve ebeveyn ilişkileri konuları ile bağlantılı olarak öne çıkan bir temadır. Ebeveynler bakıcıya çocuk bakımından beklentilerini iletmekte ve bakımın genel hatları bu beklentiler çerçevesinde şekillenmektedir. Ancak bu beklentilerin nasıl detaylandırıldığı ve iletildiği kadar nasıl takip edildiği ve denetlendiği de iş ve işveren-ebeveyn ile ilişkileri belirlemektedir. Yapılan çalışmada üç tür örüntü karşımıza çıkmaktadır: Çocuğun bakım programının tamamen anne tarafından belirlenmesi, bakıcı ve annenin ortak kararı ile bakım planı oluşturulması, bakım programının bakıcı tarafından oluşturulması. Bu üç farklı örüntü bakım emeğinde bakıcının özerkliğine ve kontrol süreçlerine dair algısını biçimlendirmektedir.

Mesajlar hiç bitmez, kameralar hep açık. . .

Bakım programına annenin karar verdiği durumlarda, bakıcının çocuğun bakımına ilişkin yapacağı her şey anne tarafından önce belirlenmekte ve bu liste bakıcı ile paylaşılmaktadır. Bu tür anneler bakımı detaylandırarak küçük işlere ayırmakta ve tüm bu işleri bakıcıya delege etmektedir. Bakıcı bakım pratiklerinde bir inisiyatif olmadığını bilerek, sürekli denetim ve gözetim altında olduğunu hissetmektedir. Yapılan tüm faaliyetlerin, yedirilen tüm yiyeceklerin, hatta çocuğun tuvalete gitme sıklığının kayıt edilmesi kendisinden beklenmektedir ve böylesi bir talebin olduğu evlerde de çoğunlukla kamera bulunmaktadır. Bakıcı kadınlar bu biçimdeki kontrolcü annelerin aynı zamanda kendilerine bakım ile ilgili çok soru sorduklarına da değinmişlerdir.

Kamera sistemi olduğu için hani çocuk uyuduğunda televizyon açınca çocuğun yatağı ve odası görünüyordu. Çocuk uyurken başka iş yapmayıp çocuğun başında oturmamı istiyorlardı ve bunu da kamera ile kontrol ediyorlardı. (44 yaş, ortaokul mezunu)

Ben her parka çıkmadan önce biz parka gidiyoruz diye mesaj atıyordum. Öyle de bir durum söz konusu. Zaten evin her yerinde kamera da var. O yüzden yani zaten biz evde yokken görecektir bizi ama ben söylüyordum yani. (45 yaş, Lise mezunu)

...soruyordu anne "saat kaçta uyudu? Kaçta uyandı? Hani kaç saat uyudu?" mesela. İşte dışarı çıktık "şu kadar saat kaldık geldik eve" mesela. Yemek yemesini şu saatte yedi. Onu yedi, şunu yedi gibi. (47 yaş, ilkokul mezunu)

Bakıcılar yaşadıkları deneyim dolayısıyla kendilerini ve kendi annelik deneyimlerinde edindikleri bakım becerilerini sorgulamaktadırlar. Kendi çocukları ile olan bakım deneyiminin "kendiliğindenliğine" karşıt olarak planlı bir şekilde yürütülen bakım süreçleri dolayısıyla özerklik kaybindan ve sürekli kontrol altında olmaktan yakınmaktadır.

Biz beraber yaparız her şeyi. . .

Bazı bakıcılar çocuğun bakım sürecini annelerle birlikte planladıklarını belirtmektedir. Bakıcılar bunun arkasında iyi referanslarının ve deneyim sahibi olmalarından kaynaklı annelerin onlara güvenmesinin yattığını düşünmektedir. Ortak karar almanın çocukla istikrarlı bir ilişki geliştirmeye katkı sağlayacağına inanan anneler genellikle kararları ortaklaştırmaya çalışmaktadırlar.

Ama genelde bir şey olduğu zaman şey derdi "Biz beraber hareket edelim, çocuğa öyle yaklaşalım çünkü sen öyle ben böyle davranırsam olmaz tabi. Öyle olunca beraber şey yapıyorduk ailelerle, ikimiz aynı tutumda davranalım buna dikkat ederdim. (47 yaş, ilkokul mezunu).

Çocuğun gelişimine göre takip ediyoruz. Yani işte nasıl 6 ayken ben bunu anladım yani zaten çocuk bakan birileri de olduğumuz için, bir de o gelişim sertifikasındaki dersleri gördüğümüz için çocuğun nasıl bir gidişata sahip olduğunu az çok görebiliyoruz. Sağlıklı ilerleyebilen, kakası, çiši, aşıları bunlar ay ay takip ediliyor yani. Zaten ben söyle bir şey yapıyordum genelde annelere teklif ediyordum yani bunu kabul eden anne oldu, bilen anne oldu bilmeyen anne oldu diyelim. Defter tutuyordum zaten ben günlük o deftere çocukla ilgili her şeyi yazıyordum zaten akşama kadar ne yaptıysa. İşte sabah gidiş saatim, tarih atıyordum o defterime. Sabah gittiğimde ilk ne yapıyordum onların hepsini ayrıntılı bir şekilde yazıyordum. (44 yaş, Ortaokul mezunu)

Bakıcılar ortak karar almanın hem anne ile ilişkilerinde hem de çocuğun bakım ve gelişimi için olumlu sonuçları olduğunu belirtmektedir. Bakıcı olarak deneyimlerinin dikkate alınması ve değerli bulunması işle kurdukları ilişki ve aidiyeti olumlu etkilemektedir.

Ben belirlerim. . .

Bakıcıya tam güven olduğu durumlarda çocuğun bakım programının tamamı bakıcıya bırakılabilmektedir. Tam güven duyma ile bakıcının eğitimi arasında ilişki olduğu görülmektedir. Bakıcının artan yaşı ve eğitiminin, annelerin bakıcıya olan güvenlerini artırdığı görülmektedir. Üniversite mezunu Serap, belirli düzeni olan bir çocuğun bakımını devir aldığını ve annenin yetki devrini kolayca yaptığını açıklamıştır.

Ben belirliyorum. Zaten başladığımda bir düzeni vardı. Bana göre onların mesela öğlen uykusu daha geçti, ben daha erkene çektim. Yemesini zaten her besinden alması sağlanacak şekilde ayarlıyoruz. Onu anne de, yemeklerini anne de ben de yapıyorum. Yani onu dengeliyoruz. Ben şunu yedirdiysem o akşama farklı, yemediği şeyi yediriyor. Besin değerini birlikte hallediyoruz. Ama uyku düzeni şeyi bana ait (50 yaş, üniversite mezunu).

Bu tür deneyimi olan bakıcılar kendilerine ve işlerine ebeveynlerin saygı duyduğunu düşünmekte, bakıcılığı bir uzmanlık olarak değerlendirmektedir. Bu bakıcılar ebeveynlerin beklentilerini kendilerinin şekillendirdiğini de belirtmektedir. Deneyim sahibi olmak ve eğitilmiş olmak dolayısıyla kendilerini yetkin görmelerine ve bakımla ilgili kararları alırken kendilerini özerk hissetmelerine neden olmaktadır.

Bakıcıların Ebeveynlere Dair Algısı ve Bakıcı-Ebeveyn İlişkisi

Katılımcılara “Baktığınız çocuğun anne-babalarının çocuk yetiştirmelerini hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Bakıcılar sadece kendileri ebeveynler tarafından sürekli gözlenmemekte, kendileri de ebeveynleri gözlemlemekte ve ebeveynliklerini değerlendirmektedir. Veriler, bu konuda bazı örüntülerin çıkarılabileceğine işaret etmektedir: ebeveynleri yetersiz görme, ebeveynlerin olumlu tutumlar içinde olduğunu düşünme, ebeveynleri yüksek beklentili görme.

Sabırsız, tahammülsüz, yetersiz ebeveynler

Çocuğun bazı “olumsuz” olarak nitelendirilen özellikleri ebeveynin ebeveynlik tutumu ile ilişkilendirilmektedir. Bakıcılar tarafından çocuğun her istediğini yapan, oyalamak için ekran izni veren, sağlıksız beslenmesine izin veren ebeveynler yetersiz görülmektedir. Çocukların yemek seçmesi, ekran bağımlılıkları, oyuncakları ile oynama stilleri gibi özelliklerine ebeveynlerin neden olduğu düşünülmekte, bu anne babalar ilgisiz, yorgun ve çok da çocukla uğraşmak istemeyen ebeveynler olarak tanımlanmaktadır.

Onlar daha sabırsız, anne-baba herhalde tahammül edemiyorlar, yorgun oluyorlar akşam. Hadi oyalansın diye eline veriyorlar ama tabii ki ben biraz katıydım yani. Ters düştüğüm şeyler de oldu mesela ben karbonhidratlı besinler değil de şekerli tatlılar, 2 yaşına kadar öyleydi zaten. 2 yaşından sonra benim kontrolümden çıkmaya başladı. Ben varken değil de, annedeyken ‘Hadi ödül aldık hadi sana çikolata’ (40 yaş, lise mezunu)

Ama şöyle bir şey bir de çok sağlıksız beslenen bir çocuğu çünkü yemek seçiyordu ve ailesi de ne severse önüne onu veriyordu. Ama ben o çocuğa mesela sebze yemeyen çocuğa sebze yedirdim. Niye? Çünkü bir fasulye yemeğini çocuklar sevmeyebilir ama ben onu buharda haşlayıp, mısır ununa bulayıp birazcık yağda kızartınca çok sevdi ve yedi. Kabağı bu şekilde yedi. Ama eve gidip de ailesine diyordum ‘ıvır zıvır vermeyin, hani biraz acıksın acıkınca önüne geleni yer, biraz bunlara dikkat edin’ dediğimde umursamıyorlardı. Ben onların evine gittiğimde çocuğun elinde nutella kavanozu, elinde çay kaşığı, kahvaltı yapmamış sadece nutella yerken görüyordum. Ama yapacak bir şey yok aile sizin dediğinizi dikkate almıyordu ya da uğraşmak istemiyordu (43 yaş, lise mezunu).

Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu da bakıcının eğitim seviyesi artıka anne babanın ebeveynliğine dair daha olumsuz değerlendirme ve yargılara sahip olabildiğidir. Bu bakıcılar kendilerini çocuk bakımı ve yetiştirmesi konularında yetkin hissetmekte ve çocuğun sağlıklı gelişimi için kendilerinin benimsedikleri bakım sitiline ebeveynlerin zarar verdiğine inanmaktadırlar. Bakıcıların bazıları bu tür olumsuz tutumları değiştirmeye çalıştıklarını ancak ebeveyn-işverenlerle ilişkileri bozmamak için birkaç kez dile getirdikten sonra vazgeçtiklerini belirtmektedirler.

İlgili, iyi ebeveynler

Bakıcı çocuğun davranışlarını beğendiğinde, duyarlı ve hassas bir çocuk olduğunu düşündüğünde bu şekilde yetiştirilmesinde anne-babanın tutum ve davranışlarının önemli olduğunu düşünmektedir. Çocuğun doğaya ve insanlara karşı saygılı, sevgi dolu olması gibi olumlu tutum ve davranışları bakıcı tarafından ebeveyne atfedilmektedir.

Yani sizi çok iyi anlayabilen, insan duygularını mesela bir hayvanı sevmeyi biliyordu çocuk. Annesi babası ona her şeyi sevmeyi öğretmişti çocuğa. Ben de öyle yani ona kuştan kargadan bahsederken karıncadan. . . Her şeye karşı çok alakalı bir çocuğu yani. Çok duyarlı bir çocuğu çünkü anne baba da öyle olduğu için otomatikman çocuk da öyle oluyor. Bu çok bağlantılı birbirine anne babayla (44 yaşında, ilkököl mezunu).

Anne babayla bizim aynı şeyleri düşünmemiz önemli. Anne baba bilinçli olunca çok güzel bir durum oluyor (44 yaşında, ortaokul mezunu).

Ebeveynlikleri takdir edilen ebeveynler genellikle çocukla zaman geçiren ve bundan zevk alan yüksek eğitilmiş ebeveynlerdir. Bakıcılar tarafından çocuklarına ilgi göstermelerinin olumlu sonuçları çocuk ve ebeveyn takdir edilerek ifade edilmektedir. Bu ebeveynler bakıcılar tarafından “bilinçli” olarak nitelendirilmekte ve çocuklarına elindeki olanakları da seferber ederek doğru ebeveynlik yaptıkları düşünülmektedir. Bakıcılar kendileri ile ortak bir değer sistemine sahip olduğunu düşündükleri ebeveynleri takdir etmekte ve aynı zamanda benzer olanaklara sahip olsalardı çocuklarına sunmak isteyecekleri hemen her şeyi çocukları ile deneyimleyen bu ebeveynlere öykünmektedirler.

Yüksek beklentili ebeveynler

Bazı ebeveynlerin ebeveynlik pratikleri “yüksek beklentili” olarak tanımlanmaktadır. Rekabetçi, çocuğunu başka çocuklarla yarıştıran ve çocuğun her konuda becerili olmasını talep eden ebeveynler “yüksek beklentili” olarak görülmekte ve bu beklentilerin çocuğu olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Özellikle yüksek eğitilmiş ebeveynlerin çocuklarının başarısını kendi başarıları olarak görmelerinin sonucu hiç bitmeyen ve çocuk için baskıya neden olduğu düşünülen rekabettir. Bakıcılar bu tür ebeveynliği

olumsuz görmekte ve ebeveynin hırslı olmak gibi kişilik özelliklerini ve deneyimsizliğini bu tür ebeveynliğin nedeni olarak açıklamaktadırlar.

Bazıları istiyor ki çocuğu hemen her şeyi öğrensin, bu da doğru değil. Bu da yanlış. Sonuçta bir okul değil bu da çocuk. Ondan sonra, işte arkadaşlarına işte benim çocuğum şunu yaptı, bunu yaptı, biliyor demek için. Ya her çocuğun yeteneği farklıdır, her çocuk her şeyi aynı anda yapamaz. Kimisinin legoda beceresi iyidir, kimisinin kitapta. Herkesin farklıdır o yüzden annelerin beklentileri çok yüksek oluyor. Söyle anneler bile var 'Çocuk hiç ağlamayacak, hiç.' Yani öyle bir şey mümkün değil, öyle bir dünya yok (50 yaş, lise mezunu).

Bakıcılar bu tür ebeveynliğe karşı çocukları rahatlatmak gibi bir sorumluluğu da iş tanımlarına eklemektedirler. Çocuğun ebeveynin yüksek beklenti dolayısıyla güvenini kaybetmemesi için kendilerinin ellerinden geleni yaptıklarını ama ailenin yol açtığı olumsuz etkiyi tamamen ortadan kaldıramadıklarını belirtmişlerdir.

Sonuç

Alt gelir ve eğitim düzeyinden bakıcılar, orta ve orta üst sınıftan, çoğunlukla eğitimli ebeveynlerle çalışan-işveren ilişkisi içine girmektedirler. Orta ve orta üst sınıf aileler çocuk merkezlidir ve çocuğun iyiliği ve refahı her şeyin üzerinde tutulmaktadır. Bu nedenle çocuk bakıcılığı için kabul edilmek bakıcılar için ailenin "en kıymetlisinin" kendilerine emanet edilmesi anlamı taşımaktadır. Bu görevi alabilmek için temel kişilik özellikleri ile yaşam biçimi pratikleri ebeveynler tarafından değerlendirilmektedir. Çocuk bakıcısı olarak seçilebilmek için güvenilir, iyi, çalışkan, becerikli, vicdan ve ahlak sahibi bir kadın olmak gerekli görülmektedir. Böylesi esasen kişilik özelliklerine dayalı bir işçi/çalışan tanımlamasının yapılması sektöre girişi enformel güven ağları çerçevesinde mümkün kılmaktadır. Bakım işlerinin özellikle çocuk bakımında sunulan ve metalaşan şey emeğin niteliklerinden ziyade karakter özellikleri, yaklaşım ve duygular ile ilişkili gözükmektedir. Bu kapsamda da bakım işinin bir istihdam biçimi olmasının ötesinde, toplumsal/kişisel bir ilişki olarak görülmesi gerekmektedir (Anderson, 2000; Bora, 2012; Kalaycıoğlu ve ark., 1997; Özyeğin, 2004).

Bu çalışmanın sonuçlarının gösterdiği, çocuk bakıcılığının emek yoğun, sürekli denetim ve kontrole dayanan zor bir iş olduğudur. Temel olarak iş doğrudan çocukla iletişim ve zaman geçirmeye dayansa bile, çocuk bakıcılarının işe dair algılarında, özerklik ile kontrol deneyimlerinde ve geliştirdikleri stratejilerde ebeveynlere dair algıları ve onlarla ilişkileri önemli bir rol oynamaktadır. Bakıcıların işe dair algıları ve aidiyetleri ebeveynlerin iş tanımı ve beklentisi ve kendilerine yaklaşımlarından doğrudan etkilenmektedir. Bakıcıların anlatılarında çocuk odaklı yaklaşım öne çıkmaktadır, bu anlatılarda bazı bakıcılar ebeveyni, özellikle anneyi takım arkadaşı olarak görürken bazıları ise ebeveynlere rağmen iyi bir bakıcı olmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Bakıcılar yaptıkları işin sosyal açıdan önemli ve vazgeçilmez olduğunu düşünürler de son söz ve kararı ebeveynlerin alacak olması ve ilişkinin geçici olması dolayısıyla kendilerini güçsüz ve kırılgan görebilmektedirler. Özellikle, çocuk bakımına ek olarak ev içi işlere ilişkin beklentiler, bakım emeğinin değerini azaltmakta ve yaptıkları işin görünmez hale gelmesi olarak görülmektedir. Ev içi alanda yapılan işlerin genel olarak görünmez ve değersiz olduğu bilinmektedir, ancak çocuk bakım işinin de böyle görülmesi iş tanımına gereksinim olduğuna işaret etmektedir. Bakıcılığa dair yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler güvencesizlik deneyimine neden olmakta ve bu durum da güçsüzlük hissini artırmaktadır.

Öte yandan, bakıcılar muğlak iş tanımları, özerklik eksikliği ve kontrol altında çalışma deneyiminden kaynaklanan zorlukları aşmada ebeveyn ve çocukla ilişki kapsamında bazı stratejiler kullanmaktadır. Anneye ve babaya kendini deneyimli "bir takım arkadaşı olarak sunmak", "çocuğu kazanmak" ve "anneye rakip olmadığını sergilemek" bu stratejilerden bazılarıdır. Bu stratejiler tek tek kullanıldığı gibi bir arada da kullanılabilir. Özellikle deneyimli bakıcı ile deneyimsiz ebeveyn arasındaki ilişkide bakıcının kendini deneyimli bir takım arkadaşı olarak sunması güç dengesinde avantajlı bir konum edinmesine neden olmaktadır. İlk çocuğu olan ve bu konuda kendine güvenmeyen annelerle çalışan deneyimli bakıcılar bakım sürecinin kontrolünü kendi ellerine almakta ve kendilerini işleri çerçevesinde güçlü ve değerli hissetmektedirler. Çocuğu kazanmak anne ile mesafeli bir ilişkide bakıcı açısından çok işlevseldir. Annenin mızacı gibi nedenler dolayısı ile yakınlaşmak ve güven ilişkisi inşa etmek mümkün olmadığında bakıcı çocuğun sevgisini kazanarak anne açısından kendisini vazgeçilmez kılmayı amaçlamaktadır. Çocukla kurulan ilişkinin yakınlığı bakıcının hem çocuğu sahiplenmesine hem de anne-çocuk ilişkisine alternatif bir ilişki kurgusuna neden olmaktadır. Çocuğun anne yerine kendilerini tercih ettiği durumlardan çok hoşlansalar ve işlerindeki becerilerinin bir göstergesi olarak sunsalar da çocuk üzerinden anne ile rekabete girmeme önemli bir bakıcı stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak bakıcılar, ebeveynlerin ebeveynlik yetkinliklerini değerlendirmekte ve çocuğun bakım planını ve düzenlemeleri bu değerlendirme üzerinden şekillendirmektedirler. Bu kapsamda çalışma dinamikleri sadece ebeveynler tarafından şekillendirilmemekte, bakıcı da sürece ebeveyn yetkinliğini dikkate alarak dahil olmaya çalışmaktadır.

Bakıcıların deneyimlerine odaklanan bu çalışmada ebeveynlerin bu sürece dair görüşlerin yansıtılmaması resmin diğer tarafını görmeye engel olmaktadır. Resmin tamamının görülmesi ve ilişkiselliğin tam olarak anlaşılabilmesi için ebeveynlerle görüşmelere dayanan araştırmaların yapılması gerekli görülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışmasının verisi, 118K031 numaralı ve "Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Sosyo Kültürel ve Psikolojik Öncüllerinin ve Sonuçlarının Kuşaklararası, Kuşak İçi ve Gelişim Dönemleri Temelinde İncelenmesi" isimli TUBİTAK-Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu (SOBAG) tarafından desteklenmiş olan proje kapsamında toplanmıştır.

Teşekkür: Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Sosyo Kültürel ve Psikolojik Öncüllerinin ve Sonuçlarının Kuşaklararası, Kuşak İçi ve Gelişim Dönemleri Temelinde İncelenmesi" isimli TUBİTAK-Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu (SOBAG) tarafından desteklenmiş olan projede yer alan tüm yürütücü, araştırmacı ve bursiyerlere teşekkürü borç biliriz.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The data for this study were collected within the scope of the project numbered 118K031 and titled "Investigation of Socio-Cultural and Psychological Antecedents and Consequences of Child Raising Attitudes in Turkey on the Basis of Intergenerational, Intragenerational and Developmental Periods" supported by TUBİTAK-Social and Human Sciences Research Support Group (SOBAG).

Acknowledgments: We would like to express our gratitude to all of the executives, researchers and scholarship holders who took part in the project titled "Investigation of Socio-Cultural and Psychological Antecedents and Consequences of Child Raising Attitudes in Turkey on the Basis of Intergenerational, Intragenerational and Developmental Periods" supported by TUBİTAK-Social Sciences and Humanities Research Support Group (SOBAG).

KAYNAKLAR / REFERENCES

- AÇEV ve ERG, Erken Çocukluk Eğitim ve “4+4+4” Düzenlemesi, 2013
http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/ACEV.ERG_ECE_PolitikaRaporu.pdf
- Anderson, B. (2000). *Doing the dirty work? The global politics of domestic labour*. Palgrave Macmillan.
- Atakan, A. G. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği ve bakım emeği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(3), 125–136.
- Akalın, A. (2007). Hired as a caregiver, demanded as a housewife: Becoming a migrant domestic worker in Turkey. *European Journal of Women’s Studies*, 14(3), 209–225.
- Akalın, A. E. (2014). Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların toplumsal ve iktisadi varoluş stratejileri üzerine sosyolojik bir analiz (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://www.openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11655/1369/c3c38786-ba18-4eae-9728-ae04a1178d5f.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Akalın, A. (2015). Motherhood as the value of labour: the migrant domestic workers’ market in Turkey. *Australian Feminist Studies*, 30(83), 65–81.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2010). Kapitalizm ve ataerkillik enformel alanda nasıl eklenir? bilinçli saklama ve saklayarak değersizleştirme mekanizmalarının ev eksenli çalışmada işleyişi. S. Dedeoğlu & M. Yaman Öztürk (Der.), *Kapitalizm, ataerkillik ve kadın emeği: Türkiye örneği* içinde (s. 79–132). Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Aybars, A. İ., Beşpınar, F. U., & Kalaycıoğlu, H. S. (2018). Familialization of care arrangements in Turkey: questioning the social inclusion of ‘the invisible’. *Research and Policy on Turkey*, 3(2), 115–137.
- Badinter, E. (2010). *The conflict: woman and mother*. Australia: The Text Publishing Company.
- Bora, A. (2005). *Kadınların sınıfı: ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İletişim Yayınları.
- Bora, A. (2012). *Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Boyce, M. (2008). *Sitting smart*. *Current Health*, 34(5), 6.
- Buğra, A. (2010). *Toplumsal cinsiyet, işgücü piyasaları ve refah rejimleri: Türkiye’de kadın*. https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/1439799128_aysebugra_kadi_nistihdami_tubitak.pdf
- Campana, K. L., Henderson, S., Stolberg, A. L., & Schum, L. (2008). Paired maternal and paternal parenting styles, child custody and children’s emotional adjustment to divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 48(3-4), 1–20.
- Corrigan, E. A., & Konrad, A. M. (2007). Gender role attitudes and careers: A longitudinal study. *Sex Roles*, 56, 847–855.
- Davis, S. N., & Greenstein, T. N. (2009). Gender ideology: Components, predictors, and consequences. *Annual Review of Sociology*, 35, 87–105.
- Dedeoğlu, S., Şahankaya-Adar, A., & Sıralı, Y. (2021). *Kurumlar arası iş birlikleri ile kadın istihdamını desteklemek: Erken çocukluk bakımı ve eğitimi uygulamaları*. İLO Türkiye Ofisi.
- Demirdirek, H. (2007). New modes of capitalist domination: Transnational space between Turkey and Moldova. *Anthropology of East Europe Review*, 25(1), 15–20.
- DİSK-Genel İş Sendikası. (2020). *Türkiye’de Kadın Emeği*. Yazar.

- Dowling, E. (2021). The care crisis and a feminist society. In M. Joao Rodrigues (Ed.), *Our European future: charting a progressive course in the World* (pp. 30–34). Foundation for European Progressive Studies/London Publishing Group.
- Dünya Bankası. (2015). *Türkiye’de çocuk bakım hizmetlerinde arz ve talep durumu*. World Bank.
- Ecevit, Y. (2012). Feminist sosyal politika bağlamında, Türkiye’de çocuk bakımı ve eğitime iki paradigmadan doğru bakmak. A. Makal & G. Toksöz (Haz.), *Geçmişten günümüze Türkiye’de kadın emeği içinde* (220–265). Ankara Üniversitesi Yayınevi
- Eckstein, Z., Keane, M. P., & Lifshitz, O. (2016). *Sources of change in the life-cycle decisions of American men and women: 1962-2014* (Available at SSRN 2811089). <https://ideas.repec.org/p/red/sed016/918.html>
- Erdem, Z., & Şahin, L. (2008). Ev hizmetlerinde yabancı işgücü istihdamı. *Kamu-İş*, 10(2), 43–78.
- Erdoğdu, S., & Toksöz, G. (2013). *Kadınların görünmeyen emeğinin görünen yüzü: Türkiye’de ev işçileri*. ILO.
- Erdut, Z. (2007). Enformel istihdamın ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri. *Çalışma ve Toplum*, 12(1), 53–82.
- Fernandez, B. (2010). Cheap and disposable? The impact of the global economic crisis on the migration of Ethiopian women domestic workers to the Gulf. *Gender & Development*, 18(2), 249–262.
- Folbre, N. (1995). "Holding hands at midnight": The paradox of caring labor. *Feminist Economics*, 1, 73–92.
- Fraser, N. (2017). A triple movement? Parsing the politics of crisis after Polanyi. In M. Burchardt & G. Kirn (Eds.), *Beyond neoliberalism: social analysis after 1989* (pp. 29–42). Springer.
- Fuwa, M. (2004). Macro-level gender inequality and the division of household labor in 22 countries. *American Sociological Review*, 69(6), 751–767.
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. University of California Press.
- Gökbayrak, Ş. (2009). Refah devletinin dönüşümü ve bakım hizmetlerinin görünmez emekçileri göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 55–82.
- Güneş, C., Birecikli, Ş. Ü., & Yıldırım, Z. (2017). Çalışan kadının çocuk bakım tercihi: Havuzlanmış verilerle kesikli tercih modellerinin karşılaştırılması. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 7(1), 123–144.
- He, Y., Liu, C., Chen, Y., Huang, J., & Luo, R. (2020). Intergenerational transmission of parenting style in rural China and the mediation effect of Caregiver’s mental health. *Children and Youth Services Review*, 117, 105319.
- İlkkaracan, İ. (2012). Why so few women in the labor market in Turkey? *Feminist Economics*, 18(1), 1–37.
- İlkkaracan, P. (2014). Democratization in Turkey from a gender perspective. In C. Rodriguez, A. Avalos, H. Yılmaz & A. Planet (Eds.), *Turkey’s democratization process* (pp. 154–176).
- International Labour Organization. (2018). *World Employment Social Outlook*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/—dgreports/—dcomm/—publ/documents/publication/wcms_615594.pdf
- İnan, H. Z., & Doğan-Temur, Ö. (2010). Babysitters in early childhood: A research on parents’ experiences and perspectives on babysitters. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 11(2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/92266>
- Kakıcı, H., Hamdi, E. M. E. Ç., & Üçdoğru, Ş. (2007). Türkiye’de Çalışan Kadınların Çocuk Bakım Tercihleri. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, 5, 20–40.
- Kalaycıoğlu, S. & Tılıç, H. R. (2012). Enformel sektörde yapılan bir iş biçimi olan ev işçiliğinde değişen dinamikler. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 12(44), 10–15.
- Kalaycıoğlu, S., Rittersberger-Tılıç, H., & Çelik, K. (2016). *Bakım sektöründe kayıt-dışı kadın emeğinin farklı aktörleri ve boyutları* (No. 110382, pp. 1–23). The World Bank.
- Karakoyun, Y. (2007). *Esnek çalışma yoluyla kadınların işgücüne katılım oranının ve istihdamının artırılması; İşkur’un rolü* (Uzmanlık tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü).
- Kaya, G. A. (2020). Türkiye’de 1980 sonrası dönemde kadın istihdamı ve çocuk bakım rejimi ilişkisi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 18(70), 10–37.
- KEİG. (2012). *Genelgenin ardından istihdamda kadının durumu araştırması*. <http://www.keig.org/content/raporlar/genelgenin.%20ardindan.ara.rapor.kasim.2012.pdf>
- Leach, P., Barnes, J., Malmberg, L.E., Sylvac, K., Steinb, A., & the FCCC team. (2008). The quality of different types of child care at 10 and 18 months: a comparison between types and factors related to quality. *Early Child Development and Care*, 178(2), 177–209.
- Macdonald, C. L. (1998). Manufacturing motherhood: The shadow work of nannies and au pairs. *Qualitative Sociology*, 21(1), 25–53.
- McGinn, K. L., Ruiz Castro, M., & Lingo, E. L. (2015). *Mums the word! Cross-national effects of maternal employment on gender inequalities at work and at home*. https://www.med.lmu.de/einrichtungen/fb_mentoring/_dateien/kinder-berufstaetige-frauen.pdf
- Metin, Ş. (2017). Türkiye’de 0-3 yaş çocuklara yönelik gerçekleştirilen lisansüstü tez çalışmalarının gözden geçirilmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 39–59.
- Miller, A., & Sessler, S. (2010). Stability and change in the division of labor among cohabiting couples. *Sociological Forum*, 25(4), 677–702.
- Nelson, M. K. (1990). Mothering others’ children: The experiences of family day-care providers. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 15(3), 586–605.
- OECD. (2012). *Starting Strong III: A Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care*. <http://www.oecd.org/edu/school/49325825.pdf>
- Oğuz, F., Ünal, H. V., Göksal, K., Oğuz, S., & Kargın Akkoç, G. (2017). *Evde çocuk bakımı projesi etki analizi raporu* (Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi AB-SGK Ortak Projesi).
- Özyegin, G. (2004). Calling the tune: *domestic workers’ earnings. domestic service and the formation of European identity: Understanding the Globalization of Domestic Work, 16th-21st Centuries*. <https://www.peterlang.com/document/1098837>

- Podnieks, E. (2021). ‘The Synergy Between You’: Mothers, Nannies, and Collaborative Caregiving in Contemporary Matroethnographies. *Life Writing*, 18(3), 337–354.
- Soyseçkin Ceylan, İ. S. (2016). In the middle of a family story: meaning of commodification for child care workers. *Sage Open*, 6(1), 2158244015626696.
- Stickney, L. T., & Konrad, A. M. (2007). Gender-role attitudes and earnings: A multinational study of married women and men. *Sex Roles*, 57, 801–811.
- Suğur, N., Suğur, S., & Şavran, T. G. (2008). Türkiye’de orta sınıfın mazbut hizmetkârları: kapıcılar, gündelikçiler ve çocuk bakıcıları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(03), 161–183.
- Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2013). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2013*. <http://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/02/Turkiye-Nufus-ve-Sa%C4%9Flık-Arastirmasi-2013.pdf>
- Turan, S. Ü. (2022). Bakıcı ilanlarına göre ebeveynlerin tercihleri, iş tanımı ve çalışma koşulları açısından bakıcılık. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31(1), 177–205.
- TÜİK. (2020). *İstatistiklerle Türkiye, 2020*. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_turkiye_2020.pdf
- TÜİK. (2021). *İstatistiklerle Kadın, 2021*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2021-45635>
- TÜİK. (2019). İş ve aile yaşamının uyumu anketi. *Haber Bülteni*. 26 Mart 2019.
- Türkoğlu Üstün, K. T. (2020). Kadının ücretsiz bakım emeğinin azaltılması kapsamında kurumsal çocuk bakım hizmetlerine erişim kreş hakkı. *Çalışma ve Toplum*, 3(66), 1557–1590.
- Weingarten, M. N. (2012). *Matching parenting styles of parents and non-relative, in-home, child care providers: Associations with child care satisfaction*. Widener University, Institute for Graduate Clinical Psychology.
- Yıldırım, S., & İslamoğlu, E. (2014). “insana yakışır iş” kavramı bağlamında Türkiye’de ev hizmetinde çalışan kadınlar. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4(2), 145–175.

Atıf Biçimi / How to cite this article

Çelik, K., Beşpınar, F. U., & Erten, E. (2023). Türkiye’de çocuk bakıcılarının ebeveynle ilişkisel ekseninde şekillenen bakım emeği deneyimleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43, 68-83. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.1.0034>